

عوامل مؤثر بر آسیب پذیری اجتماعی در نواحی پیراشهری

علیرضا دربان آستانه^۱، احمد ایرانخواه کوخالو^۲ و حسن مومنی^۳

چکیده

زمینه و هدف: آسیب پذیری اجتماعی مخلوق و آفریده روابط ساختاری گروه‌ها و نیروهای جامعه در برابر فشارهای مختلف طبیعت و تصمیمات و ظرفیت جامعه برای پاسخگویی و واکنش در برابر مخاطرات محیطی است. هدف پژوهش حاضر، تحلیل آماری آسیب پذیری اجتماعی در محله حصارک کرج است.

روش شناسی: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری ساکنان دو محله حصارک شمالی و جنوبی بودند که به دلیل دسترسی نداشتن به تعداد دقیق آنها ۲۸۴ پرسشنامه توزیع شد. برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های تی مستقل، تی تک نمونه‌ای، آنوا و دانکن استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای نشان داد معیارهای آسیب پذیری در سه گروه طبقه بندی شده است که اعتماد دارای کمترین مطلوبیت و بالاترین آسیب پذیری و بعد مشارکت و ارتباط دارای کمترین میزان آسیب پذیری است. همچنین نتایج آزمون تی گروه‌های مستقل نشان داد، که آزمون لون در سطح اطمینان ۰/۹۵ معنادار نیست؛ بنابراین فرض برابری واریانس‌ها در نظر گرفته شده است. بر این اساس مقدار تی محاسبه شده برابر با ۰/۳۷ و آزمون از نظر آماری معنادار نیست.

نتایج: مطالعه آسیب پذیری اجتماعی نشان داد که معیارهای پژوهش در سطح نواحی پیراشهری حصارک کرج، از الگوهای خاصی پیروی می کند، الگوهایی که در سطح فضای محلات شکل گرفته و مجموعه‌ای از فرآیندهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و رفتاری را شامل شده است. بنابراین بین دو محله حصارک شمالی و جنوبی در ابعاد آسیب پذیری تفاوتی مشاهده نمی شود.

کلیدواژه‌ها: آسیب پذیری اجتماعی، نواحی پیراشهری، حصارک، کرج.

□ **استناد:** دربان آستانه، علیرضا؛ ایرانخواه کوخالو، احمد؛ مومنی، حسن (زمستان، ۱۳۹۷). عوامل مؤثر بر آسیب پذیری اجتماعی در نواحی

پیراشهری. *فصلنامه رهیافت پیشگیری*، ۱(۴)، ۱۰۹-۱۲۶.

۱. استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تهران. رایانامه: astaneali@ut.ac.ir

۲. کارشناس ارشد مخاطرات محیطی گرایش انسان‌شناسی، دانشگاه تهران. (نویسنده مسئول). رایانامه: ahmadirankhah@ut.ac.ir

۳. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، رایانامه: stld_hmomeni@khu.ac.ir

مقدمه

زندگی انسان‌ها همواره دست به گریبان تنگناها، دشواری‌ها و مشکلات متعددی است. همه جوامع از دیرباز با اشکال گوناگونی از مسائل طبیعی و اجتماعی مواجه بودند، اما بی‌گمان مسائل اجتماعی در عصر جدید کیفیتی متفاوت و ابعادی تازه یافته است. دوره کنونی ابعادی نو و امیدهای نوین پیش روی بشر قرار داده و همزمان بیم و هراس و دشواری‌های بی‌سابقه‌ای را هم خلق کرده است. یکی از وجوه غالب جهان، شهرنشینی است؛ با رونق گرفتن زندگی شهری و هجوم بیش از پیش جمعیت به شهرها، نوع تازه‌ای از مناسبات اجتماعی و مراودات اقتصادی شکل گرفت، که پیش از این سابقه نداشت. مهاجرت گسترده و تمرکز جمعیت، پدیده کلانشهر را به وجود آورد که آسیب‌های اجتماعی گسترده‌ای را پیش پای شهروندان قرار می‌دهد. امروزه بیشتر جمعیت کشورها، از جمله کشور ما، در شهرها و کلانشهرها زندگی می‌کنند. این جمعیت شهرنشین با مسائل و آسیب‌های متنوع، گسترده و گاه آزاردهنده و دایمی روبه‌رو هستند. به طوری که می‌توان گفت مسائل و آسیب‌های اجتماعی معاصر در شهرها ظهور و بروز پیدا کرده است. در عین حال شهرهای بزرگ از نظر گروه‌های قومی و حتی زبانی مستقر در آنها، پایگاه اجتماعی و اقتصادی ساکنان و نسبت جمعیت بومی و مهاجر ساکن این شهرها، بافت ناهمگونی دارد. در نتیجه نوع و میزان آسیب‌های اجتماعی در محلات و نواحی و مناطق شهری متفاوت است. از این رو به منظور برنامه‌ریزی برای کنترل و کاهش آسیب‌ها لازم است مدیریت شهری اطلاعات دقیقی از ویژگی‌های آسیب‌های اجتماعی هر محله داشته باشد، تا بتواند برنامه‌های واقعی تری را نسبت به مسائل آن محله طراحی و اجرا کند (سراج‌زاده، ۱۳۸۹).

شهر کرج به عنوان مرکز استان البرز از جمله شهرهایی است که در مسیر ارتباطی جنوب به شمال کشور و در مجاورت پایتخت ایران قرار دارد و دارای بیشترین سطح تردد بین شهری است. این شهرستان به خاطر دارا بودن شرایط ویژه صنعتی و اقتصادی، داشتن آب و هوای مناسب و قابلیت توسعه، بسیار مهاجرپذیر است که سبب پیدایش زمینه‌های وقوع آسیب‌های اجتماعی مختلف شده و بسترهای ظهور و بروز رفتارهای مجرمانه را فراهم آورده است (حیدری جوار، ۱۳۹۲، ص ۲). شهر کرج امروزه به عنوان یک شهر ناهمگن با ساختار اجتماعی آسیب‌پذیر شناخته می‌شود. جذب مهاجران با منشأ جغرافیایی متفاوت یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر تنوع ساختار اجتماعی و تشدید حس بی‌مکانی در این شهر

محسوب می‌شود. شهر کرج امروزه از دیدگاه آسیب‌شناختی اجتماعی از جمله کلانشهرهای نایمن ایران محسوب می‌شود. شیوع انواع جرائم و آسیب‌های اجتماعی و تشدید پس‌افتادگی فرهنگی در قالب روستایی شدن فضاها در بخش‌های خاصی از شهر از ویژگی‌های اصلی نایمنی اجتماعی در شهر کرج هستند (محمدی ده‌چشمه، ۱۳۹۰، ص ۷). پژوهش‌ها نشان می‌دهد در برخی از محدوده‌های شهر کرج مانند محله حصارک (منطقه ۵ و ۶)، به علت ساختار کالبدی به‌ویژه ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حاشیه‌نشینی ساکنان، فرصت برای آسیب‌های اجتماعی در مقایسه با سایر نقاط شهر بیشتر است (حیدری جوار، ۱۳۹۲، ص ۲). حصارک از قدیمی‌ترین مناطق کرج به شمار می‌رود و دارای موقعیت آب و هوایی و محیط طبیعی و اقلیمی ویژه است. ضرورتی که انجام این پژوهش داشت این بود که با توجه به مراجعه‌های مکرر پژوهشگران به این منطقه و مصاحبه با افراد محلی، درکی را از این منطقه به‌وجود آورد که دارای وضعیت نامطلوبی در یک سری از مسائل اجتماعی است. بنابراین پرسش تحقیق بدین گونه مطرح شد که وضعیت آسیب‌پذیری اجتماعی منطقه مورد مطالعه چگونه است؟

پیشینه: با توجه به موضوع پژوهش که فقط به مطالعه آسیب‌پذیری اجتماعی در حصارک کرج می‌پردازد، محدودیت‌های منابع پژوهشی وجود دارد. از این رو پژوهش‌های قبلی، براساس مشابهت‌های عنوان، اهداف پژوهش، ساختار پژوهش، مشابهت در محدوده مورد مطالعه و مانند آن، صورت گرفت. میرچشمیدیان، نعمت‌زاده و عباسپور (۱۳۹۵) در پژوهش خود با عنوان «پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی» نوشته‌اند، با توجه به تأثیرگذاری محیط و نقش آن در ایجاد فرصت ارتکاب جرم، محیط فیزیکی می‌تواند نقش مهمی در پیشگیری از جرم داشته باشد. نظریه پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی در دهه ۶۰ و ۷۰ میلادی با فعالیت معماران و طراحان شهری و جرم‌شناسان آمریکایی مانند جیکوبز، اسکار نیومن، جفری و اسجلمو انجل شکل می‌گیرد. این نظریه جزء رهیافت‌های مکانیکی در پیشگیری از جرم است و بر این اعتقاد است که با طراحی درست و کاربردی مؤثر از محیط، می‌توان علاوه بر کاهش جرم بر کیفیت زندگی نیز افزود. زنگی‌آبادی، پرهیز و خیام‌باشی (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان «تحلیل زمانی مکانی آسیب‌های اجتماعی مرتبط با مواد مخدر در منطقه ۲۱ شهر تهران»، به چگونگی پیدایش کیفیت و نحوه پراکندگی اعمال مجرمانه در محدوده جغرافیایی یادشده پرداختند و به کمک نمایش فضایی اعمال مجرمانه و تلفیق این اطلاعات با داده‌های مکانی محل ارتکاب جرائم و شاخص‌های

اجتماعی - اقتصادی مجرم و محل سکونت او، امکان شناسایی کانون‌های جرم‌خیز، پیش‌بینی محل‌های احتمالی وقوع ناهنجاری در محدوده مورد نظر را مشخص کردند. این اطلاعات به شکل مؤثری می‌تواند بر کاهش میزان جرائم کمک کند. شناسایی و تحلیل محدوده‌های جرم‌خیز و آلوده شهری این فرصت را فراهم می‌کند تا پلیس بتواند سریع‌تر و مؤثرتر نسبت به بزهکاری واکنش نشان دهد و به کشف جرم و تعقیب و دستگیری متهمان اقدام کند و یا برای شناسایی مظنونان و مجرمان با سابقه و محل زندگی یا فعالیت آنها گام بردارد. شالچی و میرزابابایی (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان «تجربه کودکان خیابانی شهر تهران از مداخلات سازمان‌های رفاهی» به این نتیجه رسیدند که میان اولویت کودکان و سازمان‌های مداخله‌گر تفاوت جدی وجود دارد. همچنین تفسیر کودکان از عملکرد این سازمان‌ها بسیار متفاوت از اهدافی است که سازمان‌های رفاهی در نظر دارند، به طوری که خوانشی واژگونه از سوی کودکان از این عملکردها صورت می‌گیرد. پژوهش یادشده نشان داد که مأموران این سازمان‌ها، هم باید آموزش بیشتری ببینند و هم نظارت بهتری صورت گیرد. جدا از اجرا، در طراحی سیاست‌ها نیز باید به نیازها و اولویت‌های این کودکان توجه داشت. رجیبی، سامانی و عسگری (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان «بررسی مؤلفه‌های مدل امنیت گسترده در نسل سوم رویکرد سپتد» رویکرد پیشگیری از جرم از طریق برنامه‌ریزی و طراحی محیطی را در نسل سوم آن بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که از طریق معرفی ۴ شاخص نسل سوم، می‌توان آن را به عنوان ابزاری عملیاتی در برقراری امنیت محیطی بکار بست. رحمتی، کلانتری، تومانیان و تیموری (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «تحلیل فضایی رابطه نوع کاربری زمین با ارتکاب بزهکاری با استفاده از مدل آنتروپی محلی» تلاش کردند تا تأثیر شاخص‌های کاربری زمین بر الگوی مکانی وقوع بزه شرارت در شهر تهران را مطالعه و واکاوی کنند. این شاخص‌ها تمام عوامل تأثیرگذار نیست زیرا شرارت بیشتر بر روی جمعیت متحرک اتفاق می‌افتد، بنابراین، تلاش شد شاخص‌هایی بررسی شوند که بیانگر این الگو هستند. عامل تراکم کاربری مسکونی نشانگر پهنه‌هایی است که فرصت‌های وقوع بزه شرارت را افزایش می‌دهد. هنگامی که بحث از آنتروپی به میان می‌آید ذهن اغلب پژوهشگران به سمت بی‌نظمی سوق پیدا می‌کند، در صورتی که نوع آنتروپی متفاوت از آنتروپی شانون است. از طرف دیگر، برحسب ارتباط آنتروپی در فضای توصیفی است که ارتباط دو عامل بررسی می‌شود. آمینی ورکی، مدیری، شمسایی زفرقندی و قنبری نسب (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «شناسایی دیدگاه‌های حاکم

بر آسیب‌پذیری شهرها در برابر مخاطرات محیطی و استخراج مؤلفه‌های تأثیرگذار در آن با استفاده از روش کیو» به این نتیجه رسیدند که بر پایه تحلیل عاملی کیو، سه دیدگاه در زمینه آسیب‌پذیری شهری در ایران وجود دارد. دیدگاه نخست نگرش متخصصان پدافند غیرعامل و مدیریت بحران، دیدگاه دوم نگرش متخصصان جغرافیا و مخاطرات محیطی است که بیشتر بر عوامل طبیعی تأکید دارد و دیدگاه سوم نگرش شهرسازی، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری است. نورائی، طبیبیان و رضایی (۱۳۹۲) در پژوهش خود با عنوان «تحلیل امنیت در سکونت‌گاه‌های غیر رسمی با تأکید بر آسیب‌های اجتماعی در محله خاک سفید تهران» اقدام به سنجش میزان امنیت در محله خاک سفید به عنوان یک محله با ریشه اسکان غیر رسمی پرداختند و توزیع فضایی آن‌ها در محله خاک سفید مورد بررسی قرار گرفت و برای همپوشانی آنها، از نرم‌افزار جی. آی. اس برای لایه‌گذاری آسیب‌ها استفاده کردند. یافته‌ها و نتایج مطالعه میدانی انجام شده نشان از آن دارد که با وجود گذشت بیش از نیم قرن از تشکیل محله خاک سفید، این محله همچنان واجد آسیب‌های اجتماعی متعددی است، به طوری که درصد بسیار بالایی از افراد محله (حدود ۶۷ درصد) بر وجود زیاد و خیلی زیاد معتادان و وابستگی دارویی در محله گواهی دادند. حیدری جوار (۱۳۹۲) در پژوهش خود با عنوان «شناسایی عوامل مؤثر بر وقوع جرائم در شهرستان کرج»، به این عوامل دست یافتند: عوامل اقتصادی مؤثر بر وقوع جرم شامل فقر و بیکاری، رشد تورم و گرانی، میزان درآمد خانواده، وجود مشاغل کاذب، هزینه و قیمت مسکن؛ عوامل اجتماعی مؤثر بر وقوع جرم شامل ناهنجاری‌های اجتماعی، میزان سطح سواد، تعارض بین نسل‌ها، تراکم جمعیت و وجود قومیت‌های مختلف. عوامل کالبدی شامل برخورداری ضعیف از امکانات مراکز بهداشتی و درمانی، مراکز انتظامی، ورزشی و تفریحی، مراکز فرهنگی و آموزشی، مراکز تجاری و خرید. محمدی ده‌چشمه (۱۳۹۰) در پژوهش خود با عنوان «مدلسازی مؤلفه‌های ریسک‌پذیری مؤثر در ایمن‌سازی شهر کرج» به این نتیجه رسیدند که پراکنش شاخص‌های ایمنی شهری به‌ویژه شاخص‌های کالبدی و اجتماعی، به‌طور کامل متأثر از یکدیگر هستند، به نحوی که نواحی با ساختار کالبدی ایمن بیشتر ضریب ایمنی اجتماعی بالایی از خود نشان می‌دهند و نواحی با ساختار کالبدی و ضریب ایمنی کالبدی پایین، شاخص ایمنی اجتماعی پایینی دارا هستند. این همبستگی به‌ویژه در محلات مصوب اسکان غیر رسمی، محلات با محدوده بافت‌های فرسوده و بافت قدیم شهر بیشتر وجود دارد.

مبانی نظری

واژه آسیب اجتماعی از علوم زیستی گرفته شده و از قرن نوزدهم وارد جامعه‌شناسی شده است. آسیب‌شناسی در علوم زیستی عبارت است از مطالعه و شناخت ریشه بی‌نظمی‌ها در ارگانیزم انسانی. جامعه‌شناسان در اوایل قرن بیستم با اقتباس این واژه از علوم پزشکی و زیستی، آن را برای مطالعه مسائل اجتماعی بکار بردند. از همین رو نخستین رویکرد نظری در خصوص مسائل اجتماعی نیز همان رویکرد آسیب اجتماعی نام گرفت. پس از آن با ظهور رویکردهای نظری دیگر برخی از جامعه‌شناسان برای تبیین آسیب‌های اجتماعی از واژه مسئله اجتماعی استفاده کردند، اما بیشتر آنها به خصوص در داخل کشور ترجیح داده‌اند واژه آسیب‌های اجتماعی را بکار ببرند (موسوی چلک، ۱۳۸۳، ص ۲۵). بر همین اساس اصطلاح آسیب‌شناسی اجتماعی برای مطالعه و ریشه‌یابی بی‌نظمی‌های اجتماعی بکار می‌رود (ستوده، ۱۳۸۹، ص ۱۱). بنابراین می‌توان گفت آسیب اجتماعی به هر نوع عمل فردی یا جمعی اطلاق می‌شود که در چارچوب اصول اخلاقی و قواعد رسمی و غیر رسمی جامعه قرار نمی‌گیرد و در نتیجه با منع قانونی و یا اجتماعی روبرو می‌شود. به عبارت دیگر آسیب‌شناسی اجتماعی عبارت است از مطالعه نابسامانی و اختلال و ناهماهنگی و تعادل ناکافی در کارکردهای مربوط به کالبد حیات اجتماعی انسان‌ها. هرچند اصطلاح آسیب‌شناسی از دیدگاه کارکردی از علوم زیست‌شناختی گرفته شده است؛ اما در مباحث جامعه‌شناختی، هدف آسیب‌شناسی اجتماعی را با تسامح، شناخت کج رفتاری، علل و عوامل، انواع و پیامدهای آن می‌دانند (صدیق سروستانی، ۱۳۸۵، ص ۱۱).

آسیب اجتماعی در تمایز با سایر مفاهیم هم‌عرض که معطوف به ظرفیت‌ها و یا معضلات و مشکلات اجتماعی هستند، به آن دسته از مسائلی اطلاق می‌شود که با ایجاد اختلال در نظم معمول اجتماعی باعث ایجاد پیامدهای منفی در حوزه اجتماعی و یا سایر حوزه‌های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی شده‌اند (رئیس دانا، ۱۳۸۰، ص ۹۳). بر اساس این تعاریف برای تعیین مؤلفه‌ها و شاخص‌های مقوله آسیب اجتماعی می‌توان گفت هر عمل فردی و جمعی که دارای مشخصه‌های زیر باشد، آسیب اجتماعی نامیده می‌شود (الیوت^۱، ۱۳۸۵، ص ۴۴):

- بی‌نظمی اجتماعی؛

- مغایرت با اصول اخلاقی جامعه؛
- مغایرت با قواعد رسمی و غیر رسمی جامعه؛
- منع قانونی و اجتماعی؛
- نابسامانی و اختلال در کارکردهای نظام اجتماعی؛
- کج رفتاری اجتماعی؛
- ناهنجاری اجتماعی؛
- انحراف اجتماعی؛
- موضوعیت داشتن به عنوان یک واقعیت اجتماعی نه مسئله انتزاعی.

در مقابل برخی از جامعه‌شناسان، کاربرد آسیب اجتماعی را برای مصداق‌های مسائل اجتماعی درست نمی‌دانند. از نظر آنها این واژه مربوط به دهه‌های نخستین قرن بیستم است و تنها در یک برهه که جامعه‌شناسان با رویکرد ارگانیکستی و با اقتباس از علم پزشکی، مسائل اجتماعی جامعه را آسیب اجتماعی نامیدند، کاربرد داشته و پس از آن واژه مسئله اجتماعی جایگزین آن شده است. از نظر این گروه، کاربرد واژه مسئله اجتماعی برای مصداق آسیب اجتماعی مناسب‌تر است (جلایی پور و محمدی، ۱۳۸۷، ص ۸۵). در خصوص مؤلفه‌ها و شاخص‌های مسئله اجتماعی، رابینگتون و واینبرگ^۱ چهار مؤلفه را مشخص کرده‌اند که در زیر آمده‌اند:

وضعیت اظهار شده: منظور وضعیتی است که گفته می‌شود وجود دارد. مردم در مورد آن صحبت می‌کنند و ممکن است در رادیو، تلویزیون و مطبوعات هم پوشش خبری داشته باشد. برای نمونه کارتن خوابی و یا کودکان کار و یا حاشیه نشینی و فقر در تهران از مصداق مسئله‌های اجتماعی هستند که در اظهارات غیر رسمی، بر وجود آنها در جامعه صحه گذاشته شده است.

مغایرت با ارزش‌ها: مردم در چارچوب نظام ارزشی مورد قبولشان وضعیتی را آسیب یا مسئله اجتماعی می‌دانند. برای نمونه تکدی‌گری بر اساس ارزش‌هایی که مردم در حوزه نظم اجتماعی و زندگی آبرومندانه دارند، آسیب اجتماعی تلقی می‌شود.

قابل توجه شمار مهمی از مردم: شمار مهم چند نفر است؟ این پرسش پاسخ روشنی ندارد و البته برخی از

افراد مهم‌تر از دیگران هستند. به عنوان نمونه رئیس‌جمهور در تعیین این که یک وضعیت خاص مسئله اجتماعی است یا نه از یک شهروند معمولی قدرتمندتر است. جامعه‌شناسان بر این امر توافق دارند که به طور کلی در تعریف آسیب‌های اجتماعی، افراد مهم‌تر آنهایی هستند که منظم‌تر و سامان یافته‌تر هستند، در مصادر رهبری قرار دارند و یا قدرت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بیشتری دارند. جامعه‌شناسان معمولاً در بررسی مسئله‌های اجتماعی به وضعیت‌هایی که فقط از نظر اجتماعی مشکل‌آفرین و مضر بوده و مردم آنها را مسئله تلقی کرده‌اند، توجه می‌کنند.

نیاز به اقدام: فراخوان برای اقدام در جهت تغییر وضعیت به موازات تعریف وضعیت به عنوان مسئله اجتماعی صورت می‌گیرد. مردم بین خودشان می‌گویند، کاری باید کرد؛ بنابراین جامعه‌شناسان معمولاً مسئله اجتماعی را وضعیت‌هایی می‌دانند که فقط مشکل‌زا نیستند، بلکه علاوه بر آن مردم خواستار اصلاح آنها بوده یا خود برای اصلاح‌شان تلاش می‌کنند (رابینگتون و واینبرگ، ۱۳۹۳، ص ۲۲۶).

با توجه به این مؤلفه‌ها می‌توان گفت که شاخص‌ها و مؤلفه‌های مسئله اجتماعی در قیاس با آسیب اجتماعی، کلی‌تر، ساختاری‌تر و انتزاعی‌ترند، بیشتر به ظرفیت‌های ایجادکننده آسیب‌ها اشاره دارند، بیشتر معطوف به ریشه‌ها و سبب‌های آسیب‌های اجتماعی هستند و اغلب آنها در جامعه نمود عینی ندارند.

جدول ۱. رویکردهای هفت‌گانه آسیب‌های اجتماعی

ردیف	رویکردهای نظری	آسیب‌های اجتماعی	علل آسیب‌ها	شرایط	پیامدها	راهکارها	نظریه‌پردازان
۱	رویکرد آسیب‌شناسی اجتماعی	تخلف از انتظارات جامعه	ناکامی در جامعه‌پذیری	شرایط وقوع آسیب معطوف به افراد و محیط است	افزایش هزینه‌های نظم اجتماعی	جنبش اصلاح نژاد - آموزش اخلاقیات طبقه متوسط به مشکل‌آفرینان - اصلاح نهادهای بیمار	چارلز هندی، اسمیل اسمیت، روز نبرگ (۱۹۱۱)
۲	رویکرد بی‌سازمانی اجتماعی	شکست قوانین و مقررات	تغییرات اجتماعی	تعالد نداشتن در بخش‌های نظام اجتماعی	فشار روانی تغییر در نظام اجتماعی - اختلال در نظام اجتماعی - فروپاشی نظام اجتماعی	تشخیص درست و ایجاد تعادل مجدد - کاهش سرعت تغییرات فناوری	چارلز کولی، دبلیو ای توماس، فلورین زنائیکی (۱۹۲۷)
۳	رویکرد تضاد ارزش‌ها	ناسازگاری با ارزش‌های جامعه	تضاد ارزش‌ها یا منافع	رقابت و برخورد گروه‌ها	پرهزینه بودن تضادها - از بین رفتن ارزش‌های مهم	توافق - معامله - زور	ریچارد فولر، ریچارد مایرز (۱۹۴۱)

ادامه جدول ۱. رویکردهای هفت‌گانه آسیب‌های اجتماعی

۴	رویکرد کج‌رفتاری اجتماعی	تخلف از انتظارات بهنجار جامعه و فاصله گرفتن از هنجارها	جامعه‌پذیری نامناسب	فرصت‌های محدود یادگیری - فرصت‌های افزایش یافته کج‌روی - فرصت‌های محدود برای دستیابی به اهداف مشروع	پرهزینه بودن پیامدهای اجتماعی و ایجاد اجتماع نامشروع	جامعه‌پذیری مجدد - افزایش تماس گروه‌های اولیه مهم با الگوهای رفتاری مشروع	ادوین سادرلند (نظریه پیوند افتراقی)، رابرت مرتون (نظریه آنومی) (۱۹۴۹)
۵	رویکرد انگ‌زنی	وضعیتی که در آن، رفتارهایی مسئله‌دار یا انحرافی تلقی شده‌اند.	توجه مردم یا عوامل کنترل اجتماعی به موضوع	شرایطی که در آن امکان انگ زدن وجود داشته باشد.	انگ زدن خود باعث تولید آسیب‌های اجتماعی می‌شود.	تعریف آسیب تغییر پیدا کند - سود مادی انگ زنان از بین برود.	ادوین لمرت، هاوارد بکر (۱۹۵۱)
۶	رویکرد انتقادی	آسیب اجتماعی ناشی از استعمار طبقه کارگر است.	جامعه سرمایه‌داری	شدت و سلطه، تضاد طبقاتی، آگاهی طبقه کارگر، تغییر در اوضاع اقتصادی	افزایش نرخ جرم	فعالیت سیاسی	ریچارد کوئینی، ویلیام چمپلیس (۱۹۷۳)
۷	رویکرد ساخت‌گرایی اجتماعی	وضعیت‌های که به لحاظ فرهنگی پر دردسر، قابل تغییر و نیازمند تغییر هستند.	فعالیت‌های تعریف مسئله توسط مردم	فرایند تعامل بین شاکیان و پاسخگویان	ابهام بیشتر در شناخت آسیب‌های اجتماعی	سکوت در ارائه راه حل	کیتسوز، اسپکتور (۱۹۷۳)

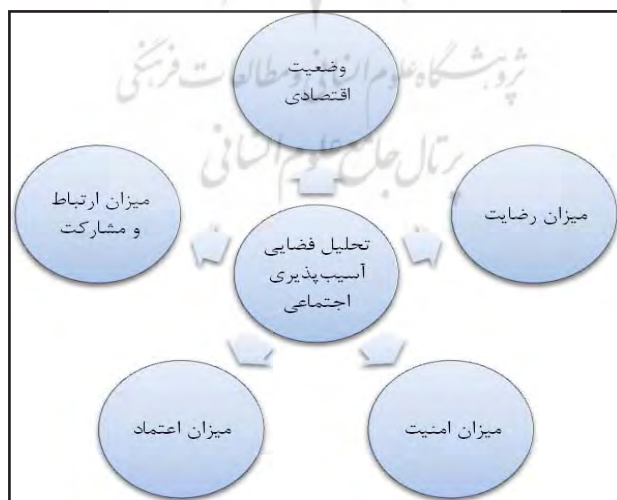
منبع (رابینگتون و واینبرگ، ۱۳۹۳)

سطوح مختلف آسیب‌شناسی اجتماعی عبارت‌اند از:

سطوح جامعه‌شناختی آسیب: منظور از سطح جامعه‌شناختی، طبقه‌بندی آسیب‌های اجتماعی موجود در جامعه بر اساس چگونگی وقوع و یا رخداد آنها در جامعه است. از این منظر آسیب‌های اجتماعی خود را در سه لایه فردی، گروه و جامعه‌محور نشان می‌دهند. آسیب‌های فردی آسیب‌هایی هستند که تحت تأثیر نیروهای اجتماعی سطح خرد، خود را در جامعه بیشتر به صورت فردی نشان می‌دهند. هر چند این آسیب‌ها در نظریه در قالب دسته‌بندی و طبقه‌بندی‌های خاصی تعریف شده‌اند، اما از این جهت که ماهیت فردی دارند، مصادیق آنها در جامعه قابل تعریف نیست و ممکن است به تعداد افراد آسیب‌زاه، اشکالی از این آسیب‌ها نیز وجود داشته باشد. آسیب‌های گروه، آسیب‌هایی هستند که فراتر از سطح فرد، یک

طبقه، گروه، قشر و یا گروه هویتی خاصی را تحت تأثیر قرار می‌دهند و گستره وقوع آنها کل جامعه را در بر نمی‌گیرد. این آسیب‌ها باعث تقسیم، تمایز و انسجام دسته‌های اجتماعی خاصی می‌شوند و از این جهت که گروه‌های اجتماعی خاصی را در جامعه درگیر می‌سازند، آسیب‌های گروه نام گرفته‌اند. آسیب‌های جامعه‌محور از لحاظ جامعه‌شناختی، کلان‌ترین لایه آسیب‌ها هستند که کل پیکره جامعه را درگیر می‌سازند. این آسیب‌ها معمولاً به صورت جمعی در کل جامعه قابل شناسایی هستند. این آسیب‌ها علل ساختاری دارند و ریشه‌های شکل‌گیری و رخداد آنها را در جامعه می‌توان در عوامل ساختاری اقتصادی، فرهنگی و یا اجتماعی مانند رشد شهر از وضعیت سنتی به وضعیت مدرن و یا در الزامات و تضادهای ناشی از برخی تحولات اجتماعی و اقتصادی در جامعه جستجو کرد (افضلی، ۱۳۹۶).

در ارتباط با آسیب‌پذیری‌های اجتماعی، هفت رویکرد آسیب‌شناسی اجتماعی، بی‌سازمانی اجتماعی، تضاد ارزش‌ها، کج‌رفتاری، انگ‌زنی، رویکرد انتقادی و رویکرد برساخت‌گرایی مطرح است که با معیارهایی همچون وضعیت اقتصادی، میزان رضایت، میزان امنیت، میزان اعتماد، میزان ارتباط و مشارکت بیان می‌شود که نقش هریک بسیار با اهمیت است. ولی در حوزه پژوهش حاضر که تحلیل آسیب‌پذیری اجتماعی است با استعانت و راهنمای از متخصصان این حوزه، از درون زیر معیارهای یادشده پانزده شاخص شناسایی شده است. مدل مفهومی شکل گرفته نیز ارتباط مستقیم و فرآیندی میان معیارها با آسیب‌شناسی اجتماعی برقرار کرده است و آن را نشان می‌دهد.

شکل ۱. مدل مفهومی (منبع: نگارندگان)

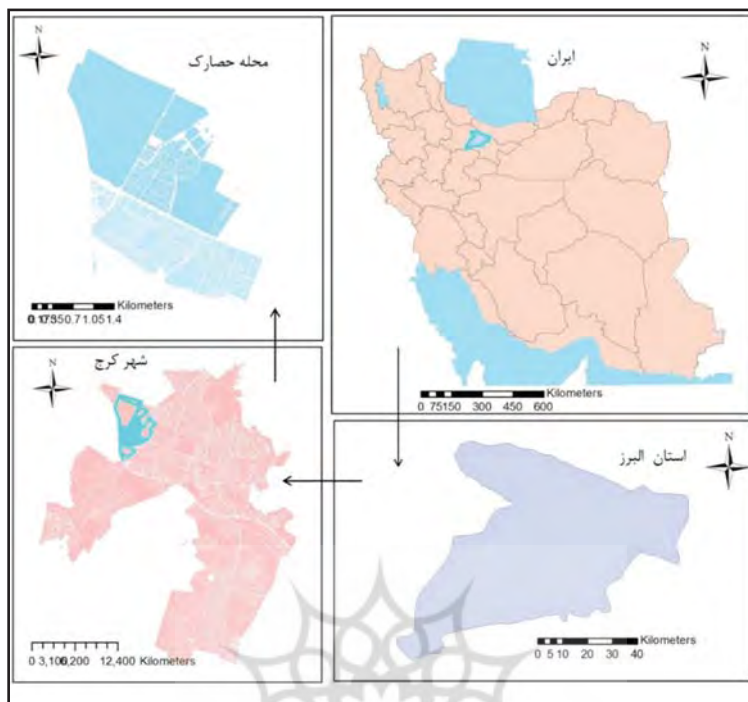
روش شناسی

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، با توجه به ارائه راهکار، کاربردی است. این پژوهش از نظر ماهیت و روش توصیفی - تحلیلی است و در آن از داده‌های کمی استفاده شد. پژوهش حاضر از نظر زمان به صورت مقطعی در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ انجام شد و به بررسی ابعاد آسیب پذیری اجتماعی در این برهه زمانی پرداخت. جامعه آماری پژوهش ساکنان دو محله حصارک شمالی و جنوبی بودند که به دلیل دسترسی نداشتن به تعداد دقیق آنها، جامعه نمونه با استفاده از رابطه کوکران برای جامعه نامشخص، با شرایط زیر تعیین شد. در رابطه کوکران که در رابطه ۱ مشاهده می‌شود، p و q نسبت موفقیت و شکست هستند که $0/5$ در نظر گرفته شدند. در این رابطه، مقدار Z در سطح خطای $0/05$ برابر $1/96$ است. مقدار خطای d نیز $0/05$ در نظر گرفته می‌شود.

$$n = \frac{\frac{z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left[\frac{z^2 pq}{d^2} - 1 \right]}$$

رابطه ۱. رابطه کوکران برای محاسبه حجم نمونه

ابزار جمع‌آوری داده‌های پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته بود که به روش تصادفی احتمالی (به جهت نامشخص بودن جامعه هدف) بین نمونه‌ها در منطقه مورد مطالعه توزیع شد. با وارد کردن اطلاعات پرسشنامه‌ها به نرم‌افزار اس. پی. اس. اس، شاخص‌های آسیب پذیری اجتماعی در محدوده جغرافیایی پژوهش با استفاده از آزمون‌های تی، آنوا، چند دامنه‌ای دانکن و دانت، تحلیل شدند. معرفی منطقه مورد مطالعه: حصارک از قدیمی‌ترین مناطق کرج به شمار می‌رود. این منطقه دارای موقعیت آب و هوایی و محیط طبیعی و اقلیمی ویژه است. منطقه حصارک به دو قسمت حصارک بالا (منطقه ۶ شهرداری کرج) و حصارک پایین (منطقه ۵ شهرداری کرج) تقسیم شده است (پاپی، ۱۳۸۸).

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه (سازمان آمار ایران، ۱۳۹۵)

یافته‌ها

در بخش اول یافته‌های پژوهش ویژگی‌های جامعه آماری توصیف شده است. ویژگی‌های فردی جامعه آماری پاسخگویان بدین گونه است:

فراوانی سن پاسخگویان به پرسشنامه‌ها، نشان می‌دهد بیشترین درصد پاسخگویان بین سنین ۲۰ تا ۳۰ سال هستند و میزان فراوانی نوع جنسیت پاسخگویان نشان می‌دهد میزان درصد پاسخگویان مرد (۷۴/۰) از پاسخگویان زن (۲۶/۰) بیشتر است. بررسی نوع اشتغال پاسخگویان نشان می‌دهد که حدود ۱۱ درصد پاسخگویان دارای شغل دولتی، ۵۷ درصد دارای شغل آزاد، ۱۶ درصد خانه‌دار، ۹ درصد بیکار و ۷ درصد به سایر مشاغل اشتغال دارند. بررسی میزان تحصیلات پاسخگویان نشان می‌دهد که در پنج دسته زیر دیپلم ۳۷ درصد، تا دیپلم ۴۲ درصد، تا کارشناسی ۱۶ درصد، کارشناسی ارشد ۱ درصد و کارشناسی ارشد و بیشتر ۴ درصد قرار دارند.

ارزیابی سطح آسیب‌پذیری اجتماعی: به منظور بررسی آسیب‌پذیری در ابعاد اقتصادی، رضایت، امنیت، اعتماد، مشارکت و ارتباط، ابتدا گویه‌های مرتبط بعد از اطمینان از هم جهت بودن ترکیب شده و نتایج در جدول ۲ نشان می‌دهد که مقدار تی محاسبه شده در سطح اطمینان بالای ۹۹/۰ درصد معنی‌دار

است. نظر به اینکه اختلاف میانگین مشاهده شده با عدد مفروض ($3/1$) برابر است، بنابراین می توان سطح آسیب پذیری در ابعاد را با هم مقایسه کرد:

جدول ۲. نتایج آزمون تی تک نمونه

Test Value = 3/1					میانگین	عوامل	
۹۵ درصد اطمینان		اختلاف میانگین	سطح معنی داری	درجه آزادی			مقدار تی
بالا تر	پایین تر						
-۰/۵۳۶۸	-۰/۷۰۵۸	-۰/۶۲۱۲۹	۰/۰۰۱	۳۸۳	-۱۴/۴۶۷	۲/۴۷۸۷	اقتصادی
-۰/۶۶۸۵	-۰/۸۸۳۶	-۰/۷۷۶۰۱	۰/۰۰۰	۳۸۳	-۱۴/۱۹۵	۲/۳۲۴۰	رضایت
-۰/۵۶۱۳	-۰/۷۱۵۳	-۰/۶۳۸۳۰	۰/۰۰۰	۳۸۳	-۱۶/۳۰۲	۲/۴۶۱۷	امنیت
-۰/۷۰۲۹	-۰/۸۸۰۱	-۰/۷۹۱۵۱	۰/۰۰۰	۳۸۳	-۱۷/۵۶۸	۲/۳۰۸۵	اعتماد
-۰/۰۴۰۷	-۰/۲۱۱۶	-۰/۱۲۶۱۲	۰/۰۰۴	۳۸۳	-۲/۹۰۳	۲/۹۷۳۹	مشارکت و ارتباط
-۰/۵۳۰۰	-۰/۶۵۳۴	-۰/۵۹۱۶۹	۰/۰۰۰	۳۸۳	-۱۸/۸۸۰	۲/۵۰۸۳	جمع کل

به منظور بررسی و مقایسه ابعاد آسیب پذیری از آزمون تجزیه واریانس یک طرفه آنوا استفاده شد که نتیجه آزمون نشان از تفاوت ابعاد در میزان آسیب پذیری را می داد و به منظور بررسی دقیق تر اختلاف بین ابعاد از آزمون تعقیبی دانکن استفاده شد که نتایج در جدول ۳ درج شده است.

جدول ۳. نتایج آزمون دانکن

Subset for alpha = 0.05			تعداد نمونه	عوامل
۳	۲	۱		
		۲/۳۰۸۶	۳۸۴	اعتماد
		۲/۳۱۶۶	۳۸۴	رضایت
	۲/۴۶۱۶		۳۸۴	امنیت
	۲/۴۷۱۲		۳۸۴	اقتصادی
۲/۹۵۵۴			۳۸۴	مشارکت و ارتباط
۱/۰۰۰	۰/۸۸۲	۰/۹۰۲		مقدار معناداری

مقایسه دو محله حصارک بالا و پایین؛ برای بررسی آسیب پذیری اجتماعی در ابعاد پنج گانه (اقتصادی، رضایت، امنیت، اعتماد، مشارکت و ارتباط) نتایج بین دو محله حصارک بالا و حصارک پایین با استفاده از آزمون تی گروه های مستقل انجام شد و نتایج در جداول ۴ و ۵ درج شد که به تفکیک هر بعد مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۴. مقایسه محله‌ای ابعاد

عوامل	محلات	حجم نمونه	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین
اقتصادی	حصارک بالا	۸۰	۲/۴۷۲۲	۰/۷۰۰۵۳	۰/۰۹۰۴۴
	حصارک پایین	۳۰۴	۲/۴۸۰۲	۰/۷۸۵۶۴	۰/۰۴۸۶۳
رضایت	حصارک بالا	۷۹	۲/۳۲۷۷	۰/۶۵۶۵۱	۰/۰۸۵۴۷
	حصارک پایین	۳۰۵	۲/۳۲۳۲	۱/۰۳۹۴۰	۰/۰۶۴۲۱
امنیت	حصارک بالا	۸۱	۲/۳۵۰۰	۰/۶۳۰۱۴	۰/۰۸۱۳۵
	حصارک پایین	۳۰۳	۲/۴۸۷۳	۰/۷۱۶۸۶	۰/۰۴۴۲۹
اعتماد	حصارک بالا	۸۰	۲/۳۰۰۰	۰/۷۲۰۱۷	۰/۰۹۲۹۷
	حصارک پایین	۳۰۴	۲/۳۱۰۴	۰/۸۲۸۶۰	۰/۰۵۱۱۹
مشارکت و ارتباط	حصارک بالا	۷۹	۳/۰۶۶۷	۰/۷۱۲۵۵	۰/۰۹۱۹۹
	حصارک پایین	۳۰۵	۲/۹۵۲۴	۰/۷۸۹۶۱	۰/۰۴۹۰۶
جمع	حصارک بالا	۸۰	۲/۵۱۰۷	۰/۴۶۲۹۸	۰/۰۶۰۲۷
	حصارک پایین	۳۰۴	۲/۵۰۷۸	۰/۵۷۸۳۱	۰/۰۳۶۰۰

جدول ۵. آزمون تی گروه‌های مستقل

عوامل		آزمون تی برای مقایسه محلات		آزمون برای تی گروه‌های مستقل					
		تفاوت خطای استاندارد	اختلاف میانگین	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	مقدار تی	Sig.	F	واریانس‌ها - لون
اقتصادی	با فرض برابری واریانس‌ها	۰/۱۱۰۳۳	-۰/۰۰۷۹۸	۰/۹۴۲	۳۱۹	-۰/۰۷۲	۰/۷۴۰	۰/۱۱۰	
	با فرض نابرابری واریانس‌ها	۰/۱۰۲۶۸	-۰/۰۰۷۹۸	۰/۹۳۸	۹۶/۲۲۶	-۰/۰۷۸			
رضایت	با فرض برابری واریانس‌ها	۰/۱۴۱۳۶	-۰/۰۰۴۵۳	۰/۹۷۴	۳۱۹	۰/۰۳۲	۰/۱۷۲	۱/۸۷۲	
	با فرض نابرابری واریانس‌ها	۰/۱۰۶۹۰	-۰/۰۰۴۵۳	۰/۹۶۶	۱۳۲/۵۷۲	-۰/۰۴۲			
امنیت	با فرض برابری واریانس‌ها	۰/۱۰۰۴۲	-۰/۰۱۳۷۲۸	۰/۱۷۳	۳۲۰	-۱/۳۶۷	۰/۱۱۳	۲/۵۲۰	
	با فرض نابرابری واریانس‌ها	۰/۰۹۲۶۳	-۰/۰۱۳۷۲۸	۰/۱۴۲	۹۷/۲۲۴	-۱/۴۸۲			
اعتماد	با فرض برابری واریانس‌ها	۰/۱۱۵۸۸	-۰/۰۱۰۴۳	۰/۹۲۸	۳۲۰	-۰/۰۹۰	۰/۴۵۶	۰/۵۵۸	
	با فرض نابرابری واریانس‌ها	۰/۱۰۶۱۳	-۰/۰۱۰۴۳	۰/۹۲۲	۹۸/۱۵۶	-۰/۰۹۸			
مشارکت و ارتباط	با فرض برابری واریانس‌ها	۰/۱۱۱۱۶	-۰/۱۱۴۲۹	۰/۳۰۵	۳۱۷	۱/۰۲۸	۰/۲۸۵	۱/۱۴۸	
	با فرض نابرابری واریانس‌ها	۰/۱۰۴۲۶	-۰/۱۱۴۲۹	۰/۲۷۶	۹۵/۵۷۴	۱/۰۹۶			
جمع	با فرض برابری واریانس‌ها	۰/۰۸۰۶۵	-۰/۰۰۲۹۸	۰/۹۷۱	۳۱۵	-۰/۰۳۷	۰/۲۱۵	۱/۵۴۵	
	با فرض نابرابری واریانس‌ها	۰/۰۷۰۲۱	-۰/۰۰۲۹۸	۰/۹۶۶	۱۰۳/۷۹۲	-۰/۰۴۲			

تحلیل آماری از آسیب‌پذیری اجتماعی در شهرها برنامه‌ریزی همه جانبه را مقدور می‌سازد. شناخت چنین الگوهایی در برنامه‌ریزی و مدیریت این بخش از جامعه می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. تحلیل آماری الگوهای آسیب‌پذیری اجتماعی از مسائل حیاتی در نواحی پیراشهری، جزو معیارهای اجتماعی مهم جوامع به شمار می‌آید، کشف چنین الگوهایی می‌تواند نقطه شروعی برای پژوهش‌های تکمیلی در حوزه‌های دیگر باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در راستای توسعه اجتماعی، اقتصادی و عمرانی شهر در گرو ارزیابی درست از وضعیت موجود و به‌ویژه شناخت نیازهای مردم در محله‌های مختلف شهر است. تنها در این صورت است که فاصله میان تصمیم‌گیری مدیران با نیازهای واقعی ساکنان نواحی پیراشهری کم می‌شود و راه برای حرکت به سوی توسعه پایدار شهری هموار می‌شود. نگاه به نتایج آزمون‌های آماری ابعاد آسیب‌پذیری اجتماعی در محله حصارک شهر کرج نشان می‌دهد، که این ابعاد از الگوهای خاصی پیروی می‌کند. الگوهایی که در سطح فضای محلات شکل می‌گیرند، نتیجه مجموعه‌ای از فرآیندهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و رفتاری است که مردم ساکن این محلات از خود بروز می‌دهند. به منظور بررسی آسیب‌پذیری اجتماعی در ابعاد اقتصادی، رضایت، امنیت، اعتماد و مشارکت و ارتباط، ابتدا گویه‌های مرتبط بعد از اطمینان از هم جهت بودن ترکیب شده و نتایج نشان داد که مقدار تی محاسبه شده در سطح اطمینان بالای ۹۹/۰ درصد معنی‌دار است؛ نظر به اینکه میانگین اختلاف مشاهده شده با عدد مفروض (۳/۱) برابر است، بنابراین می‌توان سطح آسیب‌پذیری در ابعاد را با هم مقایسه کرد؛ در بعد اقتصادی نتایج نشان می‌دهد که میانگین بعد اقتصادی برابر با ۲/۴۷ (در بازه ۵ خیلی زیاد تا ۱ خیلی کم) است. به منظور بررسی آماری وضعیت آسیب‌پذیری از آزمون تی تک نمونه با عدد مفروض ۳/۱ استفاده شد. نتایج نشان داد که مقدار تی محاسبه شده برابر با ۱۴/۴۶ - است که در سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد معنی‌دار بوده و نظر به اینکه اختلاف میانگین مشاهده شده ۲/۴۷ با عدد مفروض، برابر ۰/۶۲ - صدم است بنابراین می‌توان گفت آسیب‌پذیری در بعد اقتصادی از وضعیت نامطلوبی برخوردار است. در بعد میزان رضایت، نتایج نشان داد که مقدار تی محاسبه شده در سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد معنی‌دار است. نظر به اینکه میانگین

اختلاف میان میانگین مشاهده شده $2/32$ با عدد مفروض، برابر $0/77$ - بود، بنابراین می توان گفت آسیب پذیری در بعد میزان رضایت از وضعیت مناسب تری نسبت به بعد اقتصادی برخوردار است. میانگین بعد میزان امنیت برابر با $2/46$ (در بازه ۵ خیلی زیاد تا ۱ خیلی کم) است. نتایج نشان داد که مقدار تی محاسبه شده در سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد معنی دار است. نظر به اینکه اختلاف میانگین مشاهده شده $2/46$ با عدد مفروض، برابر $0/63$ - است، بنابراین می توان گفت آسیب پذیری در بعد میزان امنیت از وضعیت نامناسبی برخوردار است. همچنین در بعد میزان اعتماد، میانگین بعد، برابر با $2/30$ (در بازه ۵ خیلی زیاد تا ۱ خیلی کم) است. نتایج نشان می دهد که مقدار تی محاسبه شده در سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد معنی دار، و نظر به اینکه میانگین اختلاف میان میانگین مشاهده شده $(2/30)$ با عدد مفروض، برابر $0/79$ - است، بنابراین می توان گفت آسیب پذیری در بعد میزان اعتماد از وضعیت مطلوب تری نسبت به بعد اقتصادی و امنیت و رضایت برخوردار است. در نهایت در بعد مشارکت و ارتباط، میانگین بعد برابر با $2/97$ (در بازه ۵ خیلی زیاد تا ۱ خیلی کم) است و نتایج نشان می دهد که مقدار تی محاسبه شده در سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد معنی دار است. نظر به اینکه اختلاف میانگین مشاهده شده $2/97$ با عدد مفروض، برابر $0/12$ - است بنابراین می توان گفت آسیب پذیری در بعد میزان مشارکت و ارتباط از وضعیت مطلوب تری نسبت به ابعاد دیگر برخوردار است.

نتایج آزمون آنوا نشان داد که مقدار محاسبه شده برابر با $33/21$ است که در سطح اطمینان بالای ۹۹ ($sig=0/000$) معنی دار است به عبارت دیگر بین یکی از ابعاد با سایر ابعاد اختلاف معنی داری وجود دارد به منظور بررسی دقیق تر اختلاف بین ابعاد، از آزمون تعقیبی دانکن استفاده شد. ابعاد آسیب پذیری در سه گروه طبقه بندی شده است، بعد چهارم (اعتماد) با میانگین $2/30$ و بعد رضایت با میانگین $2/31$ دارای کمترین مطلوبیت و بالاترین آسیب پذیری و ابعاد امنیت با میانگین $2/46$ و بعد اقتصادی با میانگین $2/47$ دارای آسیب پذیری کمتر و در نهایت بعد مشارکت و ارتباط با میانگین $2/95$ دارای کمترین میزان آسیب پذیری است. برای بررسی آسیب پذیری اجتماعی در ابعاد پنج گانه (اقتصادی، رضایت، امنیت، اعتماد، مشارکت و ارتباط) نتایج بین دو محله حصارک بالا و حصارک پایین با استفاده از آزمون تی گروه های مستقل انجام شد و نتایج نشان داد که آزمون لون در سطح اطمینان $0/95$ معنی دار نیست ($sig=0/21$) بنابراین فرض برابری واریانس ها در نظر گرفته شده است. بر این اساس مقدار تی

محاسبه شده برابر با ۰/۳۷ است؛ بنابراین آزمون از نظر آماری معنی‌دار نیست، به عبارت دیگر می‌توان گفت از نظر آماری بین دو محله (حصارک بالا و پایین) در ابعاد آسیب‌پذیری تفاوتی مشاهده نمی‌شود.

فهرست منابع

- ارونسون، الیوت. (۱۳۸۵). روانشناسی اجتماعی. حسین شاکرکن، مترجم. تهران: نشر رشد.
- افضلی، رسول. (۱۳۹۶). طراحی و ارائه راهکارهای استقرار نظام پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در شهر تهران. (طرح پژوهشی). مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهرداری تهران.
- امینی ورکی، سعیده؛ مدیری، مهدی؛ شمسایی زفرقندی، فتح‌اله و قنبری نسب، علی. (۱۳۹۳). شناسایی دیدگاه‌های حاکم بر آسیب‌پذیری شهرها در برابر مخاطرات محیطی و استخراج مؤلفه‌های تأثیرگذار در آن با استفاده از روش کیو. علمی پژوهشی مدیریت بحران، ۳ (ویژه نامه هفته پدافند غیر عامل ۹۳)، صص ۵-۱۸.
- پاپی، عابدین. (۱۳۸۸). بوم‌شناسی منطقه حصارک بالا و پایین کرج. جلاایی پور، محمدرضا و محمدی، جلال. (۱۳۸۷). نظریه‌های متأخر در جامعه‌شناسی. تهران: نشر نی.
- حیدری جوار، فاطمه. (۱۳۹۲). شناسایی عوامل مؤثر بر وقوع جرائم در شهرستان کرج. فصلنامه دانش انتظامی البرز، ۱(۱). رابینگتون، ارل و واینبرگ، مارتین. (۱۳۹۳). رویکردهای نظری هفت‌گانه در بررسی مسائل اجتماعی. (رحمت‌الله صدیق سروستانی، مترجم). تهران: نشر دانشگاه تهران.
- رجبی، آریتا؛ سامانی، سمیرا و عسگری، عطیه. (۱۳۹۴). بررسی مؤلفه‌های مدل امنیت گسترده در نسل سوم رویکرد CPTED. همایش ملی نگاه نو به شهرسازی، امنیت و پیشگیری از وقوع جرم در فضاهای شهری. تبریز، شهرداری کلان شهر تبریز، دادگستری کل استان آذربایجان شرقی.
- رحمتی، علیرضا؛ کلانتری، محسن؛ تومانیان، آرا و تیموری، حسین. (۱۳۹۳). تحلیل فضایی رابطه نوع کاربری زمین با ارتکاب بزهکاری با استفاده از مدل آنتروپی محلی (مطالعه موردی: رابطه کاربری‌های مسکونی، تجاری و بانک با وقوع بزه شرارت در شهر تهران). پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، شماره ۸.
- رئیس دانا، فریبرز. (۱۳۸۰). بررسی‌هایی در آسیب‌شناسی اجتماعی ایران. تهران: انتشارات سازمان بهزیستی کشور و دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- زنگی آبادی، علی؛ پرهیز، فریاد و خیام‌باشی، احسان. (۱۳۹۴). تحلیل زمانی-مکانی آسیب‌های اجتماعی مرتبط با مواد مخدر (مطالعه موردی: منطقه ۱۲ شهر تهران). پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۴(۱)، صص ۹۵-۱۱۶.
- ستوده، هدایت‌اله. (۱۳۸۹). آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات). تهران: نشر آوای نور.
- سراج‌زاده، سیدحسین. (۱۳۸۹). مسایل اجتماعی محله‌های شهر تهران. تهران: اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.
- شالچی، وحید و میرزابابایی، سیمیا. (۱۳۹۴). تجربه کودکان خیابانی شهر تهران از مداخلات سازمان‌های رفاهی. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۲۵، صص ۱۹۳-۲۲۶.
- صدیق سروستانی، سیدرحمت‌الله. (۱۳۸۵). آسیب‌شناسی اجتماعی. تهران: نشر آن.
- محمدی ده‌چشمه، مصطفی. (۱۳۹۰). مدلسازی مؤلفه‌های ریسک‌پذیر مؤثر در ایمن‌سازی شهر کرج. رساله دکتری دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). سالنامه آماری کشور.

موسوی چلک، سیدحسین. (۱۳۸۳). مددکاری اجتماعی ۱ (کار با فرد). تهران: انتشارات سمت.
میرجمشیدیان، علی؛ نعمت‌زاده و عباسپور، سیاوش. (۱۳۹۵). پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی (CPTED). فصلنامه پژوهش‌های جدید در مدیریت و حسابداری، شماره ۴، صص ۳۱-۴۰.
نورائی، همایون؛ طبیبیان، منوچهر و رضایی، ناصر. (۱۳۹۲). تحلیل امنیت در سکونتگاه‌های غیر رسمی با تأکید بر آسیب‌های اجتماعی (مطالعه موردی: محله خاک سفید تهران). هویت شهر، (۱۳)، صص ۱۱-۲۲.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی